

T

A Toronyirány magazin
kulturális különszáma

Torony

Art

2022. október 12.

INGYENES

Szabadság, szerelem!

MMA
MAGYAR MŰVÉSZETI
AKADÉMIA

3 „A koncertélmény olyan a nem hívők számára, mint elmenni egy templomba”

Interjú Yoon Kuk Lee-vel, a Szent Gellért Zenei Fesztivál művészeti vezetőjével

4 Magyarok és vendégek szimfóniái

Beszámolónk a XV. Szent Gellért Fesztiválról

6 MMA-portrék: Tóth Péter zeneszerző

Legyen eleje, közepe, vége, legyen tetőpontja – legyen dallam!

7 MMA-portrék: Szecsődi Ferenc hegedűművész

Hubay-örökség, koncertezés, tanítás – és még sok egyéb

8 A kölcsönös elfogadáson alapuló együttműködés

Beszélgetés Richly Gáborral, a Magyar Művészeti Akadémia főtítkárával

10 MMA-portrék: Vesmás Péter építész

A Móra-park és a Stefánia rekonstrukciós elképzeléseiről

11 A monostori iskoláktól Mikszáth szegedi papjaiig

Kalandozás a Dél-Alföld irodalmi hagyományvilágában

13 Arc és lélek

Kortárs irodalmi melléklet

16 Teátrumok a Dél-Alföldön

Összefoglaló a régió színházi életéről

18 Csongrád–csanádi múzeumok és kiállítóhelyek

A szegedi Móra Ferenc Múzeumtól az Ópusztaszeri Nemzeti Történeti Emlékparkig

20 Kulturális terek Békésben

Kastélyok, várak, Munkácsy-negyed

21 Feltámadt a népi kultúra Békésben

Újra élővé tették a népi kultúra jeles emlékeit

22 Van jövője a takácskodásnak

Debreczeni János takácsmester portréja

23 Reneszánszát éli az amatőr művészet Békésben

Festészet, zenekarok, kórusok

„A koncertélmény olyan a nem hívők számára, mint elmenni

egy templomba”

A tradíciókról és az idej

műsor egyediségéről beszélgettünk

Yoon Kuk Lee-vel, a Szent Gellért Fesztivál művészeti vezetőjével.

→ **Milyen tradíciót követ a Szent Gellért Fesztivál?**

→ Egy alapkonceptió van, ami végigkísérte a fesztivált az elmúlt 13 évben: Maestro Bachmann és én már a kezdetekkor azt a célt tűztük ki, hogy valóban újszerű módon mutassunk be ünnepest zeneműveket a szegedi közönségnek; például Beethoven szimfóniáit. Hogy mit értek újszerű alatt? Hogy olyan módon adjuk elő ezeket a műveket, mint senki ezelőtt és talán senki ezután. Pontosan úgy, ahogy Mozart vagy Beethoven idejében, amikor a műveket nem adták elő újra és újra. A legtöbbet csak egyszer hallotta a közönség.

→ **Bachmann mester tanítványa, majd asszisztense volt Karajannak. Ön, mint Bachmann volt asszisztense érezte folytonosságot Karajan és önmaga között?**

→ Nem tudtam, hogy Maestro Bachmann tanítványa és asszisztense volt Herbert von Karajannak, én máshonnan ismerem. Karajan ugyanis salzburgi illetőségű volt, én pedig amikor a salzburgi Mozarteumban tanultam, mesterkurzusokra jártam hozzá, és számtalanszor részt vettem a próbáin és a koncertjein a salzburgi Tavaszi vagy Nyári Fesztivál keretében. Végül Sándor és Nikolaus Harnoncourt mellett Herbert von Karajan is azok közé a tanáraink közé tartozott, akik nagy hatással voltak rám.

→ **Mit gondol: van lokális, magyar, közép-európai vagy akár európai jelentősége a fesztiválnak – különösen az itt bemutatkozó fiatal zenészek tekintetében?**

→ A fiatal zenészeknek szükségük van arra, hogy befutott sztárzenészek mellett tűnjenek fel. Ez jó teszt a karrierjüknek. Képzeld el, egy futballfesztivált, ahol különböző csapatok gyűlnek egymással. Óriási lökést ad egy fiatal focista karrierjének, ha mondjuk Lionel Messi oldalán játszhat...

→ **Világhírű, befutott mesterek és fiatal zenészek ugyanabban a programban – hogyan épít hidat a Szent Gellért Fesztivál a különböző generációk és stílusok között?**

→ Fantasztikus dolog látni, hogy a korkülönbség azonnal elillan, amint idősek és fiatalok elkezdnek együtt zenélni. Ugyanez vonatkozik a stílusra is, különösen a kamarazene esetében. Az

előadók kiegészítik egymást, hatással vannak egymásra, ez pedig egy új, kollektív stílust eredményez.

→ **A Szent Gellért Fesztivált a katolikus egyház szervezi, de nem liturgikus fesztivál. Van missziója a nem hívők számára?**

→ Igen, nagyon is! A koncertjeink – kivéve az egyházzenei témájúakat – nem liturgikusak, de sokszor nagyon is vallásos jellegűek. Vegyük például Beethoven Pastorale szimfóniáját, amelyet a 2022-es Szent Gellért Fesztiválon adtunk elő. Ebben a szimfóniájában Beethoven a zenén keresztül írja le a természetéről szerzett benyomásait, gyönyörű instrumentális színekkel megfestve azt. Más szavakkal a szimfónia egy „hangzó” festmény, madárcsicsergéssel, patakokkal, széllel vagy éppen viharral. A hallgató olyan módon hallja a patak csörgedezését vagy a szél susogását, ahogy a valódi természetben nem. Akárcsak Cézanne egy csendélete esetében: ott úgy láthatjuk az almát, ahogy a piacon sosem, ugyanis Cézanne-nak sikerül megragadni az alma esszenciáját. Olyan ideális, „metafizikai” almát hoz létre, amely csak egy abszolút valóságban létezhet. Az abszolút valósággal pedig meg is érintettünk Istenhez és az örökléhez. Röviden összefoglalva, a koncert résztvevőinek vallási élményben lesz részük, akár anélkül, hogy tudnának róla! Ezért azt mondom, hogy a koncertélmény olyan a nem hívők számára, mint elmenni egy templomba.

→ **A fesztivál a kezdetek óta olyan esemény, ahol különböző kultúrák találkoznak. Az idei alkalom hogyan reflektált a Magyarország szomszédjában zajló háborúra?**

→ Látok egy trendet a mai zenei világban: sokan elhatárolják magukat a nagy orosz zeneszerzőktől, Csajkovszkijtől, Rahmanyinovtól az ukránai háború miatt. Megdöbbentő, hogyan veszítik el egyesek a józan ítélőképességüket egy ilyen helyzetben. Az idei fesztivál programjában is szerepelt Csajkovszkij vagy Rahmanyinov, ahogy *Anasztasia Churakova*, a nagyszerű szoprán énekesnő is. Nem volt okom arra, hogy változtassak ezen. Sőt, úgy éreztem, még több orosz zenét kell játszaniuk, nehogy elfelejtessük, milyen nagyszerűek is az orosz művészek. Churakova korábban egyébként *Kokas Dórával* is fellépett, akinek ukrán a férje. A zene hozta össze őket, és szívbe markoló volt látni, hogyan osztották meg egymással a mostani helyzet felett érzett bánatukat.

Yoon Kuk Lee

FOTÓ: FRANK YVETTE

Magyarok és vendégek szimfóniái

Az egyházmegye első püspökének emléket állító szeptemberi komolyzenei rendezvénysorozat missziója mögött a Gellért-legenda ismert jelenete húzódik meg a munkáját dalolással megédesítő szolgálóról. A Szent Gellért Fesztivál küldetése ehhez hasonlatos: felüdülést, lelki feltöltődést, emelkedettséget nyújtani a koncertek hallgatóságának a hétköznapi felülről szűrkeségében.

Mindezt a liturgia építészeti közegében, ami eleve lelki emelkedettséget áraszt. A Szent Gellért Fesztivál a kapuk megnyitásának fesztiválja: programja egyszerre szól hívóknak és keresőknek, műsorán világi szerzemények éppúgy szerepelnek, mint egyházzenei alkotások, fellépői közt éppúgy találunk világszerte elismert magyar muzsikust, mint pályájuk elején járó tehetségeket. A fesztivál alapítása óta azzal a meggyőződéssel alakítja ki műsorát, hogy a zene hidakat képez az embert embertől elválasztó nyelvi, kulturális, földrajzi és hitbeli szakadékok fölött. Mindez különös jelentőséget nyert a mostani, háborús hírektől és a világot elárasztó agressziótól beárnyékolt helyzetben. Az idei, tizenötödik Szent Gellért Fesztivál ráadásul szerencsés módon egybeesett a Katolikus Társadalmi Napok (KATTÁRS) Szegeden megrendezett eseménysorozatával. Minthogy a KATTÁRS az egyház szerepvállalását hivatott felmutatni, illetve felkínálni

a társadalom szerteágazó területein – szociális, oktatási és kulturális téren –, a Szent Gellért Fesztivál élő példával szolgált a jóakarató és nyitott emberek megszólítására, az emberséges és emberi világ szolgálatára.

A 2022-es program barokk esttel indult, amelyen világszerte elismert fiatal magyar muzsikuskok – Tóth Mónika barokk hegedűs, Borsányi Márton csembalóművész, Király Dóra és Skríonya Réka furulyaművészek, Lanczkor-Kocsis Krisztina fuvolista, a Solis Consort Szeged régizenei együttes, továbbá énekes partnereik: Gyüdi Eszter szoprán és Hegyi Barnabás kontratenor – szólaltatták meg Bach és Vivaldi műveit. Bár azonos korszak jelesei, és Bach bőségesen merített is velencei pályatársa szerzeményeiből,

A barokk esten kivételes spirituális élményt adott Vivaldi titokzatos hangvételű Stabat Matere

az olasz és a német komponista gyökeresen eltérő zenei karaktert képviselnek. Míg a velencei hegedűs, Vivaldi az érzelmes és szenvedélyes melodikára, a lipcei orgonista a monumentális zenei architektúrákra összpontosít. Megszólaltatásuk ezért kimagasló stílusérzéklet, a barokk irodalom árnyalatainak alapos ismeretét feltételezi. A székesegyház legendásan kedvezőtlen akusztikai körülményei ugyan jócskán megnehezítették a művészek dolgát, de Bach 4. és 5. Brandenburgi versenyének szólistikus szakaszai vérbeli kamaramuzsikuskokat ismertettek meg a publikummal. A Szűzanyának szentelt szegedi dóm bizánci-velencei apszismozaikjának sejtelmes visszfényeiben, velencei származású első püspökünk ereklyéinek közelségében kivételes spirituális élményre adott alkalmat Vivaldi titokzatos hangvételű Stabat Matere Hegyi Barnabás delejező férfialtján.

A Szent Gellért Fesztiválnak alapításától fogva a monumentális szimfonikus hangversenyek képezik fő pilléreit, amit már csak a színhelyül szolgáló székesegyház tekintélyes arányai is indokolnak. Az idei nagyzenekari koncerteken olyan neves vendégművészek játéka volt hallható Yoon Kuk Lee vezénylete mellett, mint Bogányi Gergely,

FOTÓK: FRANK YVETTE

Bogányi Gergely Mozart c-moll Zongoraversenyét adta elő

Kokas Katalin, Würtz Klára, Kelemen Barnabás, Clara Dent-Bogányi, Bogányi Bence, Jae-Yeon Won vagy az Anima Musicae Kamarazenekar. A Szent Gellért Akadémia Zenekara ezúttal fúvóegyüttese révén képviseltette magát a hangversenyeken, szimfonikus zenekarrá bővítve a vonós kamaraegyüttest.

A műsor olyan népszerű szerzeményekből válogatott, mint Mozart 271-es Köchel-számú, Esz-dúr, Jeunehomme-koncertje, 488-as Köchel-számú A-dúr és 491-es Köchel-számú c-moll zongoraversenye, Beethoven Pastorale-szimfóniája, Bach d-moll kéthegedűs versenye és – igazi különlegességgént – Mozart 364-es Köchel-számú Sinfonia concertantéjának oboás-fagottos átirata. A három Mozart-koncert műsorba illesztése már csak amiatt is különleges zenei izgalmakat kínált, mivel a Mozart-életmű három szakaszát képviselik: a Jeunehomme-koncert az ifjú salzburgi lángelme kivételes talentumának fontos bizonyítéka, az A-dúr versenymű a nagy bécsi hangversenysikerek és az operai diadalok kortársa, az élet tragédiáival is szembesült Mozart szerzeménye, míg a hatalmas c-moll koncert összegző, már-már a romantika irányába mutató remeklés. Az előadók számára pedig külön kihívás, hogy az első szerzeményt a névadó virtuóz zongorista, míg a másik kettőt maga a szerző mutatta be első ízben. Bogányi Gergely kezén a c-moll koncert kifinomult, romantikus Mozart-olvasatára is fény derült. A versenyműhöz Beethoven 6., Esz-dúr, „Pastorale” szimfóniája társult. A természeti képekben bővelkedő, bukolikus, a XVIII. század derűs panteizmusát képviselő szerzeményt a dirigens a zeneirodalom egyik legszebb istendicséretként iktatta a fesztivál műsorába.

A második székesegyházi szimfonikus koncert műsora afféle zenei panorámát tárt elénk a barokktól a romantikáig. Kokas Katalin és Kelemen Barnabás Bach d-moll kettősversenyében lépett pódiumra, Würtz Klára a Jeunehomme-koncert szólistájaként érkezett, az első sorban Salzburgban tevékenykedő, moszkvai származású *Anastasia Churakova* Csajkovszkij és Rahmanyinov zenekari kíséretes dalaival mutatkozott be, a koncert nyitányaként pedig Beethoven Op.18 No.4-es c-moll Allegrója hangzott el.

A szombati nagyzenekari hangverseny Vivaldi a Szent Sír tiszteletére írt, tapintatos hangvételű vonós szimfóniájával vette kezdetét, Clara Dent-Bogányi és Bogányi Bence a 364-es Köchel-számú Mozart-mű, a Sinfonia concertante oboá- és fagottszólóra alkalmazott, különleges átiratában szólózott, míg a fiatal koreai zongoraművész, Jae-Yeon Won a 488-as Köchel-számú, A-dúr zongoraverseny szólistájaként koronázta meg az idei fesztivál Mozart-ívét.

A Szent Gellért Fesztivál törekvéseinek jegyében az alttemplomban megtartott

Kokas Dóra (cselló) és Balog József (zongora) Brahms mindkét fajsúlyos cselló-zongoraszonátáját eljátszotta az alttemplomban megtartott kamaraesten

kamaraesteken nemzetközi merítésű, fiatal muzikusokból álló előadói gárda szólaltatta meg Brahms, Csajkovszkij és Rahmanyinov szerzeményeit. Kokas Dóra és Balog József Brahms mindkét fajsúlyos cselló-zongoraszonátáját eljátszotta, Anastasia Churakova pedig *Alessandro Miscias* közreműködésével énekelt Csajkovszkij és Rahmanyinov dalaiból. A műsorválasztás egyszerre jelent az előadók számára technikai és lelki kihívást, hiszen az orosz romantika két jeles szerzője szemében a versmegzenésítés a lélek legmélyebb rejtelmeinek és rezdüléseinek föltárását, a nemes értelemben vett zeneköltészetet képviselte.

A népszerű muzikus testvérpár, *Görög Noémi* és *Görög Enikő* zongoraművészek valamint *Yoon-Hee Kim* hegedűművész kamaraestjének programja Bachtól Ravelig ívelő műsorral csalogatott. A négykezes zongorairodalom specialistái Gabriel Fauré Dolly-szvitjét és Ravel: Lúdanyó meséinek négykezes változatát játszották. A g-moll szólószonáta és a h-moll szólópartita Yoon-Hee Kim tervbe vett teljes Bach-ciklusának nyitányaként hangzott el: a Szent Gellért Fesztivál következő éveiben Bach szólóhegedűre írt teljes életművét hallhatjuk majd a koreai származású, Ausztriában élő művésznőtől.

Az idén sem maradt el a két zeneértő természettudós, *Janka Zoltán* és *Párducz Árpád* professzorok gondolatébresztő és szelleműs előadása a zene és az élettan rejtett kapcsolatairól. A Dante-emlékév és az olasz költő gazdag zenei reprezentációja kapcsán az idei fesztiválon *Pál József* professzor is csatlakozott az előadókhoz.

A Szent Gellért Fesztivál ebben az évben sem maradt adós a zene jószolgálati szerepének kiaknázásával: a *Gyűdi Sándor* által vezényelt *Szegedi Szimfonikus Zenekar* és *Molnár Ferenc Caramel* a koraszülöttmentés ügyét szolgáló *Korábban Jöttem Alapítvány* javára lépett közönség elé székesegyházi crossover koncertjén.

MARTON ÁRPÁD

Anastasia Churakova Csajkovszkij és Rahmanyinov dalaiból énekelt

Legyen dallam!

Beszélgetés Tóth Péter Érdemes művész, Erkel-díjas zeneszerzővel, a Magyar Művészeti Akadémia Zene-művészeti Tagozatának vezetőjével.

→ Minden bizonnyal egyetértünk abban, hogy a komolyzene és a könnyűzene szembeállítása igen félrevezető. Ha azonban a klasszikus zene kifejezésnél maradunk: mitől is klasszikus egy zenemű?

→ Abban egyetértünk, hogy a szembeállítás mondvascsinált. Az *Eleanor Rigby* című Beatles-szám van olyan jó zene, mint sok klasszikus zeneszerző egész életműve. A gondolatiságon, az igényességen, a gondolat kifejtésének minőségén fordul meg a zene értéke, legyen szó háromperces dalról vagy félórás oratóriumról. A kérdés az: van-e a mű mögött gondolat, az a gondolat mennyire magasztos, és hogy ez hogyan fogalmazódott meg. Ami engem illet, abban az értelemben mindenképp klasszikus gondolkodású zeneszerzőnek számítok, hogy a tercalapú gondolkodásban hiszek, ahogyan vagy ötszáz éve a zeneszerzők többsége. Hiszek a tonalitásban. A tonalitás egyfajta gravitációs erő, amely a földön tart minket. Fontos, hogy mindig tudjuk, hol a fönt és hol a lent. Az idő haladtával egyre inkább hiszek ebben. El lehet térni a hagyományoktól, csupán az a kérdés, milyen okkal tesszük. Fölfedezünk-e új utakat, új világokat, vagy csak önkényeskedünk és a feje tetejére állítjuk a világot.

→ Elismert klasszikus zeneszerző létedre musicalt írtál Miklós Tiborral Tom Sawyer és Huckleberry Finn kalandjairól. Egy musical is lehet „klasszikus”?

→ Mindenféleképpen! Boldog volnék, ha egy olyan dalt írnék életemben, mint a West Side Story legrosszabb dala... Az persze nyilvánvaló, hogy a dömpingszerűen ömlő tucat-musicales szerzői közé nem szeretnék tartozni.

→ A huszadik századi komolyzene nagy öncsonkítása, hogy száműzte a melódiát, átengedve az úgynevezett könnyű műfajoknak. Vissza lehet lopni anélkül, hogy magadra vonnád a maradiság vádját?

→ Próbálok visszalopni, igen, és nem is vagyok ezzel egyedül. Orbán, Vajda, Csemiczky nagyon sokat tettek azért, hogy a dallam visszanyerje az őt megillető rangot. Petrovics a Zeneakadémián folyton azon méltatlankodott, hogy nem tudunk megírni egy jó dallamot. Igaza volt, úgyhogy én erre azóta nagy hangsúlyt fektetek. Nem elég, ha van három hang, amire azt mondom, hogy ez a téma. Legyen eleje, közepe, vége, legyen tetőpontja – legyen dallam!

→ Mennyi ösztönös és mennyi tudatos tényező játszik szerepet abban, hogy egy jó melódia megszülessen?

→ Szerintem nyolcvan százalék múlik a tudatosságon. A kidolgozás, a fúrás-faragás-csiszolás nagyon is tudatos zeneszerzői munka. Mozart „real time-ban” ontotta a műveit, jóformán észre sem vette, hogy munkát végez. Nekünk ez bizony komoly munka és sok idő.

→ Mennyire béklyózza meg a komponistát az elődök állandó jelenléte? Nem kísért ez öncélú eredetieskedéssel?

→ Minden kezdő zeneszerző ilyenkor megpróbál olyan utakra lépni, amelyeken még senki sem járt korábban. Csakhogy nincsenek ilyen utak... Mindent kitaláltak már előttünk. A mindenféle avantgárdizmusokon mindenkinek túl kell jutnia, hogy aztán megértse Sztravinszkijt, amikor úgy fogalmaz: „a teljes zene-történet az én népzene”. Nem az a cél, hogy a szó avantgárd értelmében mindenáron valami újat találjunk

FOTÓ: SZATHMÁRY MELINDA

ki, hanem hogy létrehozzak egy olyan műalkotást, amelyet csak én tudok létrehozni, és amely belőlem fakad.

→ Mennyire fontos a zeneszerzőnek, hogy meg is szólaljon a műve?

→ A Tóték bemutatója kapcsán megkérdezte tőlem egy riporter: milyen érzés volt első ízben hallanom az operámat? Lehet, hogy meglepte a válaszom, de egy zeneszerző nem akkor hallja először a művét, amikor az fölcsendül! Hogy írnam le a papírra, ha fogalmam sem volna arról, mi fog megszólalni? Szerencsés alkotó vagyok, mert megadatott számomra, hogy majd minden művem elhangzik, mégis azt merem állítani, hogy az alkotás folyamata az igazi élmény, nem az elhangzás.

→ Ha nem kapsz felkérést a Tótékra, esetleg sosem váltál volna operaszerzővé? Tudod, mi az, amit így vagy úgy még meg akarsz komponálni?

→ Van pár operai tervem, és tartozom magamnak egy nagy, igazi történetmesélős, egész estés balettzenével. Talán ez az egyetlen kivétel, máskülönben nincsenek beteljesületlen műfaji álmaim. Annyifelét írtam annyifelé műfajban – operát, versenyművet, kamarazenét, musicalt, vokális műveket, oratóriumokat –, hogy akkor sem lehetne okom panaszra, ha valami okból holnaptól nem írnék többé. Szerencsés ember vagyok.

—RP—

Hegedűsök Mestere

Szecsődi Ferenc *Liszt-díjas hegedűművészre, akadémikus professzorra igazán nem illik a hegedűsök közismert jellemzése, a tücsök-hasonlat. A koncertezés mellett hangyszorgalommal ápolja a méltán világhírű Hubay-örökséget, a világrekorder cím birtokosa Hubay-lemezsorozatával, fáradhatatlanul szervezi a zenész és a hangszerész szakma Vigadó-beli juniálisát, A Magyar Hegedű Ünnepét, tanítványait pedig gyermekeit megillető gondoskodással indítja el és kíséri tanácsaival a művészpályán.*

→ **Tanárként és művészként miként és miért köteleződtél el Hubay mellett?**

→ Mindig is tudtam, hogy az ő iskolája szerint akarok tanítani. Ami pedig az életmű-kiadását illeti? Amikor egymást követően jöttek ki a lemezek, idehaza lesajnáló kritikákat kaptak. Olyasfélét írtak, mint hogy „Hubay, a zeneszerző nem létezik.” Mígnem a külföldi zenei szaklapok érdeklődése meg nem fordította Hubay megítélését. Olyannyira, hogy a Hungaroton fél évszázados antológiájába is beválogatták a Carmenfantáziát, amelyet a szerző Liszt közreműködésével játszott első ízben... Hubayt éppúgy évtizedekig elhallgatták, ahogyan barátját, Klebelsbergét. Ha sikerült némiképp visszasegítenem az őt megillető helyre, nem volt hiábavaló a kitartásom.

→ **Tartini és Paganini óta szokás ördöginek nevezni a hegedűsök virtuozitását. Vajon mért épp a hegedűsöket?**

→ Talán azért, mert valóban ezen a hangszeren lehet a leglátványosabban, a legtöbb tónusban muzsikálni. Ami nagy kísértés, éppen ezért nemem sohasem volt elsődleges céloom a virtuozkodás. Az első a zene! Mindent annak kell alárendelni. Tanárom, Bodonyi István gyakran mondogatta: hegedülni a világ legegyszerűbb dolga. Kiállsz a színpadra, és attól fogva senki nem szólhat bele, hogy mit csinálsz. Csak hát idáig eljutni – na,

FOTÓ: MARTON ÁRPÁD

Szecsődi Ferenc

az már nehezebb. A virtuozitás titka például az, hogy először mindent lassan kell megtanulni eljátszani. Olyan ez, akár a biciklizés. Lassan csinálni nehezebb. Ha a jobb kéz kapkod, az ujjaknak nincs idejük szinkronba kerülni a vonóvezetéssel. Forró szív, hideg agy – mint azt a növendékeim jól tudják.

→ **Látható egy ifjú növendéken, hogy mire rendeli a tehetsége: szólistának, zenekari művészeknek, tanárnak, netán a barokk vagy épp a romantika specialistájának?**

→ Nem. A legfontosabb ugyanis senkire sincs ráírva. Ez pedig az, hogy ki mennyi kitartás és szorgalom van. Ez a legfontosabb. Ami engem illet:

legalább tízszer tanácsoltak el a pályáról. Ha nincs bennem szorgalom és kitartás, ma nem állok itt. Ezen a téren hihetetlen nagy a tanár felelőssége, mert neki kell megtanítania a növendéket a szabályok betartására. Csak annak könnyű hegedülnie, aki megtanulja és betartja a szabályokat. Számomra egyetlen cél létezik: egészséges és boldog embert nevelni. Az összes többi csak ráadás.

→ **Zenekedvelői körökben szokás előadói aranykorokról, fölülmúlhatatlan idoloiról beszélni. Joggal teszünk így?**

→ Abban rejlik a titok, hogy egy Heifetznek, egy Milsteinnek, egy Hubermann-nak összetéveszthetetlen, egyéni hangjuk volt. Ma ezen a téren is az univerzalizálás dívik. Nem értek egyet például azzal, amikor egy zsűriben valaki egy-egy apró hiba miatt az egész teljesítményt lepontozza, holott a hibátlanság önmagában még nem a tehetség vagy a muzikalitás záloga.

→ **Ha a tanítás, a szervezés, az új tehetségek fölkarolása helyett egyedül Hubay virtuóz darabjainak szenteled az életed, mindennap más világvárosban léphetnél föl vele. Nem bánod, hogy másként alakult?**

→ Sohasem éreztem, hogy bármiről le kellett volna mondanom. Így aztán sem a tanítás, sem a művészi pályám nem látta kárát annak, hogy hol a Hubay-társasággal, hol A Magyar Hegedű Ünnepével, hol pedig a Zeneiskolai Hegedűtanárok Versenyével foglalatostokodom. Márpedig Hubay éppúgy megérdemli a törődést, mint a zeneiskoláinkban oktató, nagyszerű tanárok vagy a világ színvonalú magyar hegedűkészítők. Nem hiszem, hogy kevesebb lettem azáltal, hogy odaálltam ezek mellé az ügyek mellé. Mindig maradt időm a saját dolgaimra is. Aminek roppant egyszerű a titka: mindig is megpróbáltam három ember helyett helytállni.

M. Á.

Beszélgetés Richly Gáborral, a Magyar Művészeti Akadémia főtitkárával

A kölcsönös elfogadáson alapuló együttműködés hozhat valódi előrelépést

Richly Gábor személyében művelődés- és eszmétörténészt választottak a Magyar Művészeti Akadémia főtitkárává. A hazai és külföldi egyetemi oktatói tapasztalattal is rendelkező szakembert, korábbi intézményvezetőt a kulturális diplomácia országképformáló lehetőségeiről, az egyház kultúra-közvetítő szerepéről kérdeztük. A piarista öregdiák személyes motivációiról is vallott.

→ Szakmai életútja alapján elmondható, küldetésének tekinti, hogy kulturális és művészeti értékeinket külföldön is megmutassa. Befolyásolható ezen az úton a Magyarországról való vélekedés?

→ Feltétlenül. Közel tíz éven át vezettem a helsinki Magyar Kulturális és Tudományos Központot – ezalatt az idő alatt mintegy ezer programot szerveztünk, illetve támogattunk. Az a tapasztalatom, hogy a kiemelkedő művészi minőség mindig, mindenhol megtalálja a maga értő, lelkes közönségét. Helsinkiben évről évre egyre többen látogatták koncertjeinket és kiállításainkat; olyanok is, akik nem feltétlenül Magyarországra voltak kíváncsiak, hanem egyszerűen rájöttek, nálunk igazán színvonalas zenei és képzőművészeti eseményeket találnak, ami visszahatott az országképre is. A kulturális export eszközrendszere áttételesebben éri el a kívánt célt, mint a direkt nemzetközi érdekérvényesítés, és talán pont ezért tartósabb is lehet a hatása.

→ Hol talált közös pontokat a befogadó nemzettel, és mi érte el a magyar kultúra iránti érdeklődés küszöbét?

→ Azok a projektek bizonyultak a leg-sikeresebbnek, amelyekben együtt szerepeltek finn és magyar művészek. Ezáltal olyan szakmai-emberi kapcsolatok jöttek létre, amelyek a továbbiakban már az intézetünk közreműködése nélkül is újabb eredményeket hoztak. Meggyőződésem, hogy a két nép rokonságának, a két kultúra hasonlóságának érzékeltetése közös produkciók által érhető el a leghatékonyabban. Az „ismerősség” érzése öntudatlanul is pozitív elfogultságot hoz létre a befogadóban. Fontosnak tartottam azt is, hogy a két nép kapcsolattörténetének emlékeztető pillanatait megidézzük. A finn szuverenitás megőrzése szempontjából kiemelkedő jelentőségű 1939–1940-es finn–szovjet téli háború kerek évfordulójáról például a korabeli magyar katonai és humanitárius segítség felidézésével emlékeztünk meg, az 1956-os forradalom kerek évfordulójáról pedig a magyarok iránti finn szolidaritás gesztusainak felmutatásával. Így születtek a legnagyobb visszhangot keltő vándorkiállításaink, legkelendőbb kiadványaink.

→ Már főtitkárként többször is megfogalmazta, hogy kiemelkedő kortárs

művészeti értékeinket kell az eddigénél is hatékonyabban, sikeresebben megjeleníteni a nemzetközi kulturális piacon, egyre erősödő versenyben. Mire kell itt gondolni?

→ Manapság a számunkra fontos művészeti értékeknek hallatlan nagy „médiázajban”, egyre erőszakosabban ránk erőltetett igénytelen szórakozási lehetőségek között kell helyet szorítani. Külföldön ráadásul költségesebb bemutatni az igazi értékeket, ezért még fontosabb a hatékonyság. A Magyar Művészeti Akadémia szorosan együttműködik a külügyminisztériummal és a kulturális tárcával. Meggyőződésünk, hogy a külföldi magyar kulturális központok helyismeretére, infrastruktúrájára támaszkodva, s a művészeti ágak szerint szerveződő kilenc MMA-tagozatban koncentrálnod tudást és tehetséget célirányosan mozgósítva, évente akár több száz sikeres magyar produkció is elvihető az arra fogékony külföldi közönséghez.

→ Az MMA országos jelenlét kiépítésére törekszik. Tervezik egy szegedi központ létrehozását, mely a Délvidéket is eléri. Hogyan halad ennek megvalósulása?

→ Az MMA első évtizede az intenzív építkezés időszaka volt, ami szükségszerűen inkább a fővárosban történt. Tagságunkban erős az igény, hogy szervezesebben vegyünk részt a vidéki Magyarország és a határon túli magyarság kulturális, művészeti életében. Már az elmúlt időszakban is számos helyi kezdeményezést támogatott a Művészeti Akadémia. Szeged-Csanád életéből csak néhány példát említenék: Simándy-énekverseny, Szegedi Egyházzenei Hónap, szegedi Táblaképfestészeti Biennálé... A Szegedi Kortárs Balett több hazai és külföldi előadását szintén

támogatta az MMA. Továbbá Hódmezővásárhellyel közösen gondozzuk a Vásárhelyi Őszi Tárlathoz kötődő Rudnay-ösztöndíjat. Ez az anyagi és erkölcsi támogatás fontos, de minőségileg más köteléket jelent, ha a lehetséges közös produkciók ötlete együtt születik meg a helyi partnerekkel, és így fogunk neki a megvalósításnak. Az emberi kapcsolatok már adottak – most szervezeti kereteket és célzott anyagi lehetőségeket rendelünk az értékes tervekhez.

→ **Tud-e kulturális téren közös gondolkodás kialakulni az egyházakkal, hol és miként számít rájuk?**

→ Friss élményem az MTA és MMA közös művészeti estje, ahol

→ **Mik finnországi tapasztalatai az egyház kultúrákövetítő szerepéről?**

→ Finnországban a jelentős anyagi erőforrásokkal rendelkező gyülekezetek megrendelése még mindig számottevőek a képző-, ipar-, és textilművészek számára; a templomok és a gyülekezeti termek tele vannak igényes kortárs művészeti alkotásokkal. Az egyházi ingatlanokat tudatosan úgy alakították ki, hogy közösségi terei istentiszteletek és egyéb hitéleti alkalmak mellett kiállítások, koncertek, irodalmi estek megrendezésére is alkalmasak legyenek. Ezzel a lehetőséggel a helsinki kulturális intézetünk is élt; igazgatóként tudatosan törekedtem olyan magyar értékek megismertetésére, amelyek eseté-

volt, meghatározóak a középiskolás évek. A túljelentkezés a néhány megmaradt egyházi fenntartású iskolába akár tízszeres is lehetett, a tanáraink pedig szinte kivétel nélkül szerzetesek voltak, így különleges összetételű közösségek alakultak ki. Ma is erős a lelki kötődésem a piaristákhoz, de külföldi munkáim révén a kapcsolattartás korlátozott volt. Most, hogy újra itthon vagyok, igyekszem felvenni a fonalat a Piarista Diákszövetség programjai kapcsán egykori iskolatársaimmal, tanárainkkal.

→ **Milyen élmények érték a magyar katolikust az evangélikus Finnországban, hogyan gondolkodik az ökumenéről?**

→ A finnek a Svéd Királysághoz tartoztak, amikor uralkodójuk a 16. században politikai okokból csatlakozott a reformációhoz, és a svéd rendi gyűlés úgy döntött, hogy a lutheri irányzatot választják. Létrejött az északi evangélikus népegyház. Nekik nem kellett külsőségekben is megkülönböztetniük magukat más rivális felekezetektől, ezért a finn evangélikus istentisztelet sokkal jobban emlékeztet a katolikus liturgiára, mint a magyarországi istentiszteletek. Ma Finnországban a lakosság kétharmada az evangélikus egyház tagja, de a formális egyháztagság és a gyakorló hívők száma között egyre nagyobb az eltérés, ami világjelenség. Meggyőződésem szerint a gyorsan terjedő szekularizációval párhuzamosan csökken a keresztyény felekezetek közötti különbségek jelentősége, ugyanakkor egyre fontosabbá válik a szereteten és kölcsönös elfogadáson alapuló együttműködés mind az egyházi vezetők, mind a különböző felekezetek hívei között. Én magam ebbe nőttem bele. Édesanyám katolikus, nyugdíjas életkora ellenére is aktívan szolgál, ma is tanít hittant. Édesapám aktív evangélikus volt, a budavári gyülekezet presbitere, és mint animációs filmes, a Luther Márton életéről szóló sorozat kezdeményezője és rendezője. Magam katolikus vagyok, feleségem evangélikus, két fiunkat is az ökuméné szellemében neveltük.

TRAUTTWEIN ÉVA

FOTÓ: SZATHMÁRY MELINDA

a két elnök, Freund Tamás és Vashegyi György, valamint az estet szervező Akadémiai Klub elnöke, Vizi E. Szilveszter igen érzékletesen mutatták be a tudomány, a művészet és a hit elválaszthatatlanságát a minőségi élet, az ember egzisztenciális alapkérdései szempontjából. Láthatjuk, hogy az egyházak ma is nyitottak a kortárs művészet iránt, mint ahogy akadémiánk tagsága is jellemzően nyitott a transzcendens dimenzióra. Ez a lehető legjobb alap az együttműködésre. Például magától értetődő volt, hogy a tavalyi Eucharisztikus Kongresszusra az MMA több nagyszabású művészeti eseménnyel, kiadvánnyal készült.

ben számítani lehetett a gyülekezetek érdeklődésére. Például a Makovecz Imre templomait megörökítő fotósorozatot vagy Haris Lászlónak a Vízolyi Bibliáról készített fotósorozatot több tucat helyszínen tudtuk bemutatni a gyülekezetek segítségével. És ha már egyszer kiállítást vittünk valahova, akkor annak a kísérőrendvényeként könnyebb volt koncertet, más magyar vonatkozású programot is ajánlani.

→ **Tudni lehet, hogy a pesti piarista gimnáziumba járt. Milyen a kapcsolata az alma materrel?**

→ A rendszerváltás előtt egyházi gimnáziumba járni számomra kiváltság

Szerethető terek

2021 őszén rangos elismerés, a Magyar Építőművész Szövetség „Az Év Háza” díja került Szegedre Vesmás Péter és megválthatatlan alkotótársa, Zákányi Ildikó tevékenységének köszönhetően. Az építészházaspár Móra-park- és Stefánia-rekonstrukciós elképzeléseinek legfőbb méltatója azonban a nagyközönség, amely önfelédten leng a hintapadokon, és szeli át – mindennemű tilalom ellenére – a múzeum előtti szökőkutat.

→ *Megtévesztő a díj elnevezése, hiszen nem csupán egy épület, de majdhogynem egy egész városmag rekonstrukciójáról beszélhetünk.*

→ **VZI:** A Móra Ferenc Múzeum és a Vármúzeum felújítása szerencsés módon beleágyazódott egy zöldterületi rekonstrukcióba. És mindezt sikerült egységbe hoznunk a korábbi partfal-rekonstrukciós terveinkkel.

→ **VP:** Az árvíz utáni Mária Terézia-kapuból – azaz a szegedi vár egyetlen fennmaradt részletéből – látogatóközpont, régészeti látványtár vált. A lebontott, klasszicista szárnyat pedig igyekeztünk visszaidézni a maga eredeti arányaiban. Kivételes lehetőség, hogy húsz év elteltével ismét megadatott a számunkra, hogy újból mi foglalkozhassunk ezzel a számunkra jól ismert területtel.

→ *Tér-rekonstrukcióról lévén szó fölvetődik a kérdés: melyik történelmi állapotot kell visszaállítani? Milyen legyen például az utcabútorok stílusa?*

→ **VZI:** A történelem során képzelt képeket átnézve egy olyan kép vált kiindulópontunkká, ahol a múzeum tükröződik a szökőkút vizében. A másik meghatározó élményünk 1989. március 15-e, amikor szinte hitetlenkedve hallgattuk az itt elhangzott, merész szónoklatokat. Számunkra akkor vált világossá, hogy ez a múzeum előtti térség igazi fórum, valódi közösségi gyülekezőhely lehet. A mostani térkiképzés ebből a megérzésből indult ki. A másik kiindulópontunk a vármaradvány

középkorisága volt. Szegeden nem igen maradt fenn más emlék a város gazdag középkori múltjából. Mindaddig a föld alatt rejtőzött a középkori vártemplom. A Vármúzeum mai bejárata ennek a jelenlétét hangsúlyozza. De ugyanennyire fontosnak tartom, hogy frizbizó, labdázó emberek vették birtokukba a zöldterületeket. Bár megosztja a véleményeket, a magunk részéről a szökőkútban szaladgáló gyerekek is az eredeti koncepciót igazolják...

→ **VP:** Az a kérdés, hogy kinek és hogyan kell megfelelnünk. Az építésznek látnia kell az adott terület múltját és jövőjét. Az alapkérdés az, hogy mi lesz jó az embereknek? Jönnék-mennek az évtizedek, és akár csak egy háztartásban, egy város

esetében is eljön az ideje, hogy fölújítsuk a környezetünket.

→ *A Móra-park padjai az előző századforduló hangulatát idézik. A világitótestek ellenben XXI. századiak, a hi-tech jegyében fogantattak. Törekvés volt ez a lezser eklektika?*

→ **VZI:** Úgy vélem, ez a kettő nem vész össze. Sokkal ellentmondásosabb volna, ha két, össze nem illő történelmi korszak tárgyai kerültek volna egymás mellé.

→ *A rekonstrukció szívében álló intézmény, a Móra Ferenc Múzeum a múlt letéteményese. Kellett-e alukat kötni múlt, hagyományörzés és korszerűség között?*

→ **VZI:** A múzeumiak által megálmodott kilátót az üvegkupola körül a műemlékvédelem kitarotán ellenezte, így más megoldáshoz kellett folyamodnunk, ami lentről nem látható. És – ha nem is a teljes kiállítóterben – sikerült megoldanunk a legkényesebb műtárgyak bemutatásához szükséges múzeumi terek igényét.

→ *A rekonstrukció Szeged két legnépszerűbb játszóterét is magában foglalja. Nem csupán a játszóeszközök cseréje zajlott le, de érdemi térszervezési változások tanúi lehetünk.*

→ **VZI:** Ritkán adatik meg, hogy a tájépítész egyben kezeljen nagy területeket. Az egyik szervező elv a Dóm tér irányába vezető Hild-tengely megnyitása volt. A másik a híd-főjárók arénaszerű belépcsőzése.

→ **VP:** Mindvégig az a törekvés lebegett a szemünk előtt, hogy az egész rekonstrukció az embereknek készüljön. A legnagyobb öröm, ha erre járva azt látjuk: az emberek szeretik, birtokukba vették a megújult tereket. Eleinte nem is gondoltuk egészen komolyan, de a kétszemélyes hintapadok népszerűsége egészen elképesztő. És nemcsak a fiatalok bandáznak rajtuk! A legnagyobb öröömre az szolgált, amikor két idősebb hölgy érkezésének voltam tanúja, akik párnákkal és takarókkal felszerelve érkeztek, hogy használatba vegyék őket. Ennél nagyobb elismerésről építész nem is álmodhat!

M.

FOTO: SZÖLLÖSI MÁTYÁS

Vesmás Péter

Kalandozás a Dél-Alföld irodalmi hagyományvilágában

A monostori iskoláktól Mikszáth szegedi papjaiig

A Dél-Alföld irodalmi hagyományai a középkorra vezethetők vissza. A régió egykori egyházi központja, Csanád városa, valamint a csanádi püspökség területén lévő monostorok (Aracstól Szeren keresztül Szőregig) „könyves helyek”, hiszen adminisztratív és gazdasági központ jellegük mellett oktatási és kulturális centrumok is voltak. Ugyan a középkori egyházi műveltség, amelynek egyik becses darabja éppen Szent Gellért püspök *Deliberatio* című szentírástudományi munkája, latin nyelvű volt és csupán töredéke maradt fenn napjainkra, a népeletnek fontos és nyomokban napjainkig is föllelhető része a népköltészet. Az alföldi népi szöveg-hagyománynak sajátosan archaikus elemei vannak, amelyek egy része még a kereszténység előtti ősi magyar hitvilág motívumait is megőrizte. Ezeket gyűjtötte össze és rendszerezte a tizenkilencedik–huszadik század fordulóján *Kálmány Lajos*, a csanádi egyházmegye papja, Csanádpalota plébánosa, Móra Ferenc kifejezésével „az utolsó magyar sámán”.

A protestantizmus tizenhatodik századi megjelenésének korában térségünk – többek között Gyula, Békés, Hódmezővásárhely – a lutheri, majd a kálvini reformáció híveinek egyik jelentős terepe volt: iskolák és nyomdák létrehozásával a magyar nyelvű szellemi élet, így a bibliakutatás, s végső soron a hazai irodalom és a magyar irodalmi nyelv létrejöttéhez járultak hozzá. Közéjük tartozott a Szegeden az 1540–1550-es években tevékenykedő *Abádi Benedek* evangélikus lelképásztor, akit a hagyomány szerint a városban székhelyet tartott török pasa nagy becsben tartott. A tizennyolcadik–tizenkilencedik század fordulóján élt és alkotott *Dugonics*

András piarista szerzetes, a pesti egyetem matematika professzora, Szeged szülöttje, aki nemcsak a modern matematikai szaknyelv egyik megalapozója volt, de Szeged környéki szólásgyűteményt is összeállított, s „nemzeti drámája”, a Báthori Mária mellett az egyik első önálló magyar regény, a honfoglalás korában játszódó *Etelka* szerzőjeként is beírta magát művelődéstörténetünk lapjaira.

A kései modernitás a dél-alföldi régióban is meghozta a sajtó térnyerését. A társadalmi nyilvánosság szerkezetváltozása, vagyis a modern tömegsajtó megjelenése általában egy-egy település modernitásának és gazdasági erejének a jelképe. Egyrészt olvasni tudó, s az újságokban megjelenő hirdetésekben szereplő áruk megvásárlására képes polgárréteget, másrészt az ennek a csoportnak a kulturális és politikai igényeit kielégítő értelmiségi és vállalkozói réteget – újságírókat, szerkesztőket és nyomdászokat – tudhatunk a sajtó lokális megjelenése mögött.

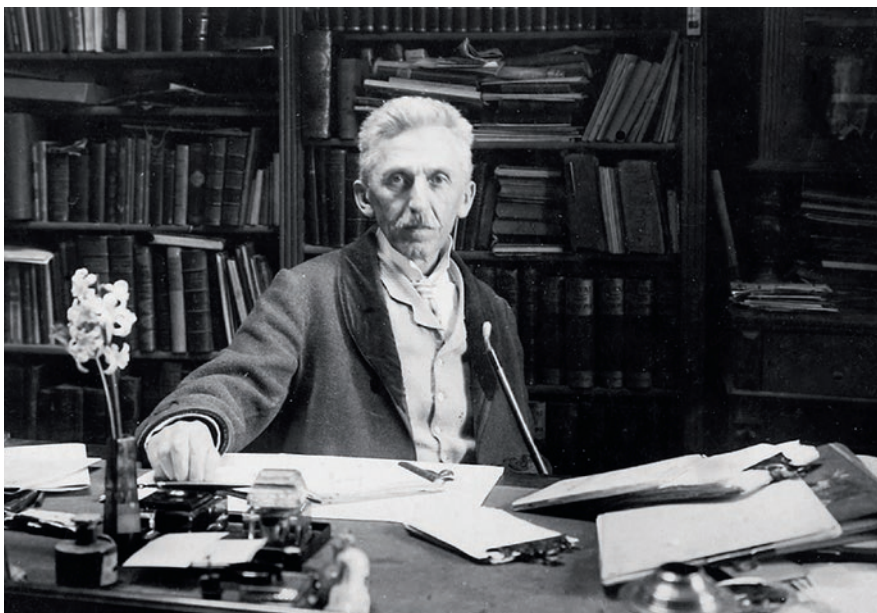
Az imént említett folyamatokba illeszthetően dolgozott újságíróként 1878 és 1880 között a Szegedi Napló munkatársaként *Mikszáth Kálmán*. Részben itteni élményei alapján írta meg azokat a tárcáit, karcolatait és rövid elbeszéléseit, amelyek aztán válogatásköteteiben is megjelentek, s amelyek meghozták neki az országos elismertséget és irodalmi sikert. Mikszáth a tollán egyházi embereket is megörökített: Kreminger Antal palánki (szeged-belvárosi) plébánosról éppúgy írt, mint Rókus városrész papjáról, Ivánkovits Jánosról, a későbbi vallás- és közoktatásügyi minisztériumi osztályvezetőről, parlamenti képviselőről, rozsnyói püspökről.

Gárdonyi Géza a Tisza-parti városban töltött éveiben satirikus lapot is szerkesztett, s humoros portréi a város közéleti szereplőiről népszerűek voltak. Ebben nemcsak politikai, de egyházi szereplőket is megemlégett, köztük Dobó Miklós rókusai plébánost.

Tömörkény István szegedi író, múzeum- és könyvtárigazgató a magyar

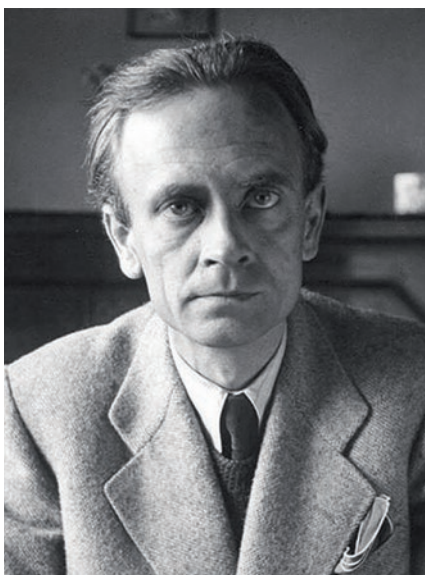

Mikszáth Kálmán autogrammot ad 1900-ban Szegeden

Gárdonyi Géza

népelet egyik első hiteles leírója és megörökítője volt, a népi írók mozgalmának előfutára. S ha már népi írók: a dél-alföldi vidék népének nyomorúságos élete ihlette a Békés, Csanád és Csongrád megyei uradalmi cselédek világát leíró Viharsarok

Féja Géza

című munkájára *Féja Gézát*. Az író, szociográfus, esszéista később Békéscsabán talált menedéket könyvtári dolgozóként a kommunista diktatúra első évtizedeiben. A népi írók csoportja a Hódmezővásárhely melletti Székkutason tartott találkozót, de jártak Szegeden is.

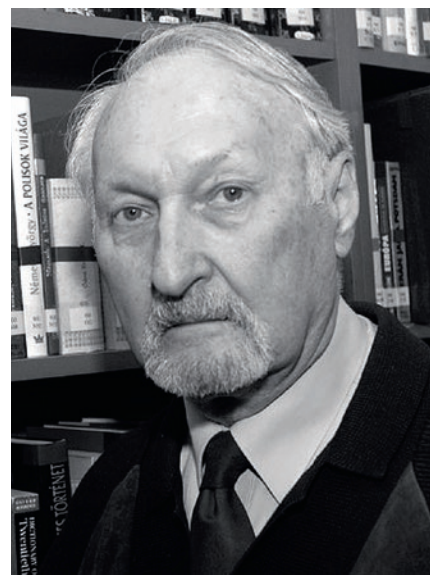
Móricz Zsigmond a legendás alföldi betyár, Rózsa Sándor történetét tette a modern magyar irodalomban

halhatatlanná. Gyűjtő-, illetve kutatóúton ennek kapcsán többször járt Szegeden és a város környéki tanya-világban. Munkáját segítette Isten szolgálja *Bálint Sándor* néprajzkutató és művészettörténész, akinek a boldoggá avatási eljárása folyamatban van, s aki a szegedi nagytáj tárgyi és szellemi emlékeinek, valamint a magyar katolikus hagyományvilágnak egyaránt jeles kutatója. Mind a mai napig talán ő volt a legjobb ismerője a Kiskunfélegyházától Újkígyósig, Ópusztaszer-től Kiszomborig terjedő szegedi tájnak: ha pedig ennek a szellemi örökségét meg akarjuk ismerni, akkor vegyük kézbe *Bálint Sándor*nak *A szögedi nemzet* című, három vaskos kötetből álló monumentális monográfiáját.

A huszadik század elején Makón középiskolásként, Szegeden egyetemistaként tanult legnagyobb költőnk, *József Attila*, s ugyancsak Szegeden járt egyetemre és szerzett doktori címet *Radnóti Miklós*, aki tagja volt a Szegedi Fiatalok Művészeti Kolégiuma nevű alkotói csoportnak. Ebben az időszakban a városban élt *Berczeli Anzelm Károly*, aki nemcsak a keresztény spiritualitás által ihletett verseket és misztériumjátékokat írt, de első modern fordítójaként „viszszahozta” irodalmi kánonunkban az egyébként latin nyelven verselő, nemzetközi híru reneszánsz alkotót, Janus Pannoniust.

Az irodalomtörténész professzor, piarista szerzetes, katolikus pap, költő, műfordító, szerkesztő *Sík Sándor* 1929 és 1944 között élt és tanított Szegeden, s külön kis kötetnyi tanulmányt közölt – az általa így nevezett – „szegedi klasszikusokról”: Tömörkényről, Juhász Gyuláról, Móra Ferencről.

Ugyan régióink irodalmi múltjának kutatásával számos szerző foglalkozott, kiemelt említést érdemel a három éve elhunyt *Péter László* professzor, nyelvész, folklorista, irodalomtörténész, aki Juhász Gyula, József Attila, Móra Ferenc, Radnóti Miklós életműve mellett a textológiai, a szövegtudománnyal az elsők között foglalkozott Magyarországon, s akinek a tudományos munkásságát az általa szerkesztett Új magyar irodalmi lexikon tette teljessé, amely a maga három kötetével vélhetően az utolsó nyomtatásban megjelent ilyen típusú vállalkozás, hiszen korunkban a világhálón már elérhető minden hasonló tartalom.

Péter László professzor

Napjainkban nagy hagyományú folyóiratok jelennek meg a régióban, amelyek a kortárs irodalom megbecsült fórumai. A hetvenhatodik évfolyamánál jár a Csongrád–Csanád Vármegyei Önkormányzat által létrehozott alapítvány gondozásában megjelenő *Tiszatáj* című folyóirat, de nem elhanyagolható a Békéscsabán megjelenő *Bárka* sem.

MIKLÓS PÉTER

BENE ZOLTÁN

Október 6.

A keszeg szóról általában egy halfajta jut az ember eszébe. Esetleg valamelyik kirívóan sovány ismerőse. Csak elvétve képződik meg a fejünkben a szó hallatán egy település. Pedig Keszeg takaros falu Nógrádban, csinos kastélya van. A környék két fontos kulturális vonatkozásáról is tudunk. A hagyomány szerint Werbőczy uram a közeli Alsópetényben írta Hármaskönyvét, amely esemény emléket különös, piramisra emlékeztető obeliszk őrzi a falu templomának kertjében. Évszázadok múltán pedig Madách Imre fordult meg többször a vidéken, jelesül éppen Keszegen, ahová Mária nővére házasodott a kastélyt birtokló Huszár-famíliába; s talán egyik első szerelme is ehhez a faluhoz kapcsolja a költőt.

Keszegen a Huszár-kastély homlokzata ragyog az októberi verőfényben. Restaurálva, szépen. Ha a látogató behatol a lezárt kertbe (nem ritkaság az ilyesmi), láthatja, hogy az épület egésze még mindig romos, felújításra szorul. Hála Istennek, talicskák, malteros vödörök, fándlik hevernek erre-arra. Folyik itt a munka, csak a szombat miatt szünetel, nyilván.

Keszegen, a kastély korhadt ablakkeretein beleseve az ember elképzeli a hajdani bálakat. Madách Mária és Huszár József hazatérését esküvőjük után, ahogy egymás kezét fogva beszélgetnek a kárpitozott kanapén. Vagy gondoljuk el az ifjú Madách Imre látogatásait, lába nyomát a porban. Szellemeikkel népesül az épület, az udvar. Vagy képzeljük el konkrétan egy százhetvenhárom évvel korábbi napot, 1839. október 6-át. Madách Imre és Pál ifjak még, nővérük, Mária boldog édesanya, elsőszülött fia, ifjabb Huszár József egy fakarddal csattog, miközben családtagjai körülötte ülnek a keszegi kertben, beszélgetnek, süteményt esznek. Sok-sok kilométerrel délkeletre tőlük bizonyos Damjanich János lovas katona szerb népdalokat dúdol magában Temesváron; nyugatra a keszegi családi idilltől, a nemes Pozsonyban Aulich Lajos, az I. Sándor huszárezred tisztje talán éppen párbajsegédül szegődik egyik társa mellé, s eközben Ernst Poelt kapitány, Ritter von Poeltenberg, a 4. Sándor huszárezred hadnagya káromkodik

egy ízeset. Petőfi Sándor már elhagyta a selmecbányai líceumot, s vándorlásai során bizonytalannal hallott arról, hogy ama fölforgató Kossuth Lajos az állam kenyerét eszi a budai kaszárnya börtönében, ahol bizonytalannal a fülébe szivárogo a serény hídépítők munkájának zaja, a serény hídépítők kopácsolása, akik a Stefi gróf akaratát kezdik éppen valóra váltani...

1839 októbere – száznyolcvanhárom esztendeje. Tíz évvel a gyászos aradi nap előtt.

A keszegi kastély falai vajon tudják-e, hogy egykori úrnőjük későbbi sorsa milyen tragikusan alakult? Tudnak-e arról, hogy megözvegyülve Balogh Károly dragonyos kapitánnyal lépett frigyre, majd 1849-ben második férjével és első házasságából származó fiával, a tizenöt esztendő Józseffel együtt Maroszlata mellett román útonállók meggyilkolták? Nagyon valószínű, hogy nem az Avram Iancu-féle népfölkelők közé tartoztak a tettesek – „egyszerű” rablógyilkosok lehettek. El is fogták mind a kilencet, a főkolompot 1851-ben főlakasztották, a többiek karciban haltak meg.

A tragédia hírét az egyik túlélő, a család szolgája vitte Madách Imrének és testvérének, Pálnak. Anyjuknak, Majthényi Annának azonban nem mondták el, valójában mi történt, vele azt közölték, veje és unokája a harctéren estek el (miért is ne lehetne egy hazugság etikus tett?).

Kisvártatva azonban Madách Pál is elhalálozott: Kossuth hírvivőjeként teljesített szolgálatot, tüdőgyulladást kapott. Belehalt. Néhány nappal az aradi gyalázat előtt.

Imrét három évvel később Rákóczy Jánosnak, Kossuth titkárának bujtatásáért börtönbe zárták.

Addigra az aradi hóhér már bevégezte munkáját, amint a pesti sortüzek is eldőrdültek. Csönd volt és romlás. Ha betekint az ember a keszegi kastély ablakán, hasonló a látvány: csönd és romlás. Igaz, ezt újjá lehet varázsolni, s azzal az élet zaja is beköltözhöz a falak közé. Hogy mit őriznek a falak a múltból? Ezt nem tudhatjuk. Mit őrzünk mi? Inkább ez a kérdés. Azt a tizenhárom nevet, a meggyilkolt miniszterelnököket, a tönkretett életeteket – őrizzük-e még? És meddig?

KISS LÁSZLÓ

Csúcstalálkozó

viharsarki mese

Hol volt, hol nem volt, élt Gyula svábok lakta városrészében egy ifjú, akinek a kézügyessége már gyerekkorában megmutatkozott, de a tanuláshoz valahogy nem fűlött a foga. Elkerülendő a kínos helyzeteket, szigorú édesanyja, aki kiválóan beszélt magyarul és kifogástalan németiséggel zsörtölődött kádárnak adta a fiát.

Az inasesztendők leteltével a legény elindult a maga útján. Mikor már mesterré lett, portáján egymásnak adták a kilincset a kuncsaftok. Márpedig a fiatal Kranczler házában pontosan ez történt. Jöttek Elekről és Békésről, jöttek Berényből és Sarkadról, ki dézsát rendelt, ki hordót, más saját vagy kádat. Aztán egyszer csak a postás levelet hozott s a levélben tudatták vele, hogy várják a keleti fronton.

A Kranczlerké engedelmes família: ha menni kell, mese nincs, menni kell. Egy háborút is túl lehet élni.

Márpedig a fiatal Kranczlerrel pontosan ez történt, túlélte.

Ott folytatták, ahol abbahagyták. Felesége, ha nem mosott és főzött, a kiadásokat körmölte egy számárfüles füzetbe, egyetlen lányuk pedig segített, amiben csak tudott, mert az Árnyas utcai portán egymásnak adták a kilincset a kuncsaftok. Ki Elekről, ki Sarkadról, ki dézsáért, ki kád ügyében. Aztán a kisbíró a svábok lakta városrészben kidobolta, hogy ennyi és ennyi helybélit visznek keletre. Akad arrafelé munka bőven.

A Kranczlerké szorgos família: ha menni kell, sóhajtott, Kranczler mester, akkor menni kell.

Aztán csak hazatért onnan is.

De furcsa egy társasjáték ez a história!

Mire ugyanis a derék kádár átgondolhatta volna, hogyan tovább az új világban, amely időközben

idehaza keletkezett és amely nem szívesen ölelte keblére hazatérő fiát, egyetlen lánya felcseperedett. Hovatovább vásárlók helyett kérők kopogtatnak a porta kapuján. Köztük egy szép szál legény, egyenesen Gyula magyarok lakta városrészéből. Ó, idők, ó, erkölcsök: azelőtt ez casus bellinek számított. Amiből addigra volt már kettő is a nagyvilágban. Épp elég!

A szerelem nem ismeri az elvek korlátait. Egy Kranczler lány is belehabarodhat Kissék fiába, a nagy szemű, jóképű fiatalemberbe. Világnézetünk nem velünk születik, s bizonyosan megvan a felelőse annak, mivé válunk, milyen úton indulunk el. Ellentétben jó eszű vejével, a derék kádár történelmi okokból nem a szocializmusét választotta.

A szív labirintusában azonban nehezebb kiigazodni, mint a Marx Károly Közgazdasági Egyetem folyosóin. Így történhetett meg, hogy Kissék sarja nem csupán az életét kötötte Kranczlerék egyetlen lányához, de élt a felkínált lehetőséggel is, és az Árnyas utcai házba költözött.

Hordta, cipelte mindenki a maga sorsát.

Odakint pedig csendesen, részvétlen zajlott a történelem. Főtitkárok jöttek és mentek, forradalmak törtek ki és buktak el, világtörténelmi találkozót világtörténelmi találkozó követett, szerződések ratifikálását újabb szerződések ratifikálása.

De összeülhettek Bandungban az el nem kötelezettek, és lapogathatta egymás vállát Gorbacsov és Bush Máltán, az igazi csúcstalálkozót Gyulán, az Árnyas utca négy szám alatt tartották, ahol eközben békében élt egymás mellett dédnagyapám és nagyapám, sváb és magyar: magyar és magyar. A házban, amelynek udvaráról, az egymásra boruló háztetők között, a németvárosi templomtorony keresztjére látni.

SIMAI MIHÁLY

*A tékozló fiú**belenéz
a végtelen világok arcába**belenéz Isten arcába**belenéz a tragikus maszkba
amit
az eltékozolt istenarc helyett visel**belenéz a semmibe
amivé lesz**nem tudja már tagadni
s nem bírja elfogadni**– gyűlöli
és szereti
amit érez*

ZALÁN TIBOR

*Elemek**Ki akar szabadulni
a szoros szerkezetből.
Valahol emlék
csendül, valaki a halálának
örül. Résnyire
nyitott ablakon át felhők
vonulnak, vonat tolat
keresztül a szobán. Füstjében
zuhanyrózsák áznak**(szárnya sem)**Csak megérintette, s tovalebbsz,
nyomot sem hagyva maga után.
Szárnnya sem vesztette hímporát,
s az nem tudta többé, hol az Isten.**Csak összetörte, s hagyta szétesni
mint játékát forró kisgyerek.
Hold gurult az égen, nagy, kerek
Kék pofáján átütött a semmi.**Papírvirágokat szórt a vízbe,
lába nyomát örvény kavarta.
Szájában nem ismert rá az ízre**mely kísértette – a fényes balta
kettévágta a múltját. Hitte:
szerelme átment a holnapba*

(Az Elsüllyedt szonettekéből)

*Épp szonátát
játszott az Isten**holdfény-húrozta hegedűn
épp szonátát játszott az Isten
s valaki egész másra gondolt
mikor titokban mint a bűn
világába beleszülettem**– tudom sokszor csalódtál bennem
Uram! én megpróbáltam mindent
s hiába – – – nem bírom tovább
de mielőtt visszahívsz innen
add megértenem Uramisten
szonátád misztériumát!*

FARKAS WELLMANN ÉVA

*Szavak, ima helyett**Már nem mindig,
vagy néha nem,
van úgy, hogy nem is kérdezem,
hogy el se mondom,
nem tudom,
lehet, hogy nem is gondolom,
belefér már, hogy tévedek,
máskor, hogy el is tévedek,
hogy nem tudom, mi is a jó,
volna jobb, mint mi adható,
már nem várom, hogy kérdezel,
nem lehet válasz ez, nem ez,
amikor fáradt agy s a test,
amikor minden szinte egy,
és nincs bár kósza gondolat,
fekszem irgalmas kék alatt,
nem tudva mást,
nem érthetek,
csak mindegy más,
csak minden ez,
hogy megbocsátasz így is, ennyi,
nem bírhatok nélküléd lenni,
csak ezt tudom, ilyen nagyon,
tied vagyok, tied vagyok.*

Teátrumok a Dél-Alföldön

A régió színházi életének két meghatározó intézménye a két megyeszékhely önálló társulattal rendelkező színháza, a Szegedi Nemzeti Színház, illetőleg a Békéscsabai Jókai Színház.

A Csongrád-csanádi megyeszékhely teátruma lényegében 1883 óta működik megszakítás nélkül. A nemzetközi hírnévre szert tett, az *Imre Zoltán* által alapított Szegedi Kortárs Balett társulatát is beleértve háromtagozatú intézmény két helyszínen várja a színházlátogató közönséget. Prózaí tagozata a mögöttünk álló évadban egyaránt kínált megrázóan aktuális színművet (Orwell 1984 című regényének színpadi változatát), krimi-adaptációt, musicalt (A padlás) és kortársi magyar színmű ősbemutatóját (Mária országa).

A szegedi operajátás hagyományait olyan nevek fémjelzik, mint Vaszy Viktor, Oberfrank Géza vagy Pál Tamás karmesterek, Gregor József, Karikó Teréz, Vajda Júlia, Gyimesi Kálmán, Berdál Valéria. Az operatagozat az utóbbi időben mindent elkövetett, hogy visszahódítsa közönségét. Ebben az évadban olyan, nagyszabású produkciók bemutatására vállalkoztak, mint Mozart Szöktetése és Don Giovannija, Puccini Bohémélete és Donizetti Stuart Máriájának koncertszerű előadása. A társulat fiatal művészei – *Ferenczy Orsolya, Máthé Beáta, Szélpál Szilveszter, Cseh Antal* és a többiek – előtt az új operai aranykor megteremtésének célja lebeg.

Az Imre Zoltánról elnevezett kortárástánc-fesztivál első eseménysorozatában 13 előadás nyújtott betekintést a hazai táncszínházi társulatok legfrissebb törekvéseibe. A 2022/2023-as szezon palettáján olyan ismert címek szerepelnek, mint a Játék a kastélyban, a Macskajáték, a Rokonok, a Kakukkfészek, A denevér, az Egy csók és más semmi vagy a Hegedűs a háztetőn, de olyan

A Szegedi Nemzeti Színház 1984 című előadása

különlegességek is színre kerülnek, mint Verdi ritkán látható operája, A kalóz vagy Webertől A bűvös vadász. Békéscsabán zenés évad fémjelzte a mögöttünk álló évad törekvéseit. Ősbemutatóként, részint házi szerzők munkájaként került színre a Drakula, igazi közönségszáger volt a legendás Hungária együttes történetét feldolgozó Made in Hungária. A Nikosz Kazantzakis regényéből, illetve annak világhírű filmváltozatából továbbá Mikisz Theodorakis balettzenéjéből ismert Zorba, a görög John Kander és Fred Ebb musicaljének hála immár a Békés Megyei Jókai Színházban is hódít – és tanít derűs életigenlésre. Az ókori athéni bölcsek kései utóda egy önmagával és a világgal viaskodó író tanít meg a dolgok egyszerűségében rejlő igazságra – no meg a tánc, az örvendezés és a borivás hétköznapi terápiájának erejére. A címszerepet, amelyet Magyarországon

nem kisebb legenda, mint Bessenyei Ferenc játszott első ízben, a *Radó Denise* által rendezett békéscsabai előadáson *Katkó Ferenc* játssza nagy sikerrel.

A békéscsabai teátrum márciusban Kacsóh Pongrác örökzöld daljátékát, a Petőfi Sándor nyomán, Heltai Jenő sziporkázó szövegeire írott János vitézt mutatta be Koltay Gergely fiatalos hangszerezésében, Koltay Gábor rendezésében. A színház prózaí tagozatának hagyományosan erőssége a magyar dráma. Legutóbbi bemutatóik közt szerepelt Szabó Magda Az ajtó című regényének színpadi változata és Tamási Áron színműve, az Énekes madár. Az előttünk álló színi évad címei közül kiemelkedik

FOTÓK: FRANK YVETTE

A Szegedi Nemzeti Színház épülete

A revizor, a Tóték, a Fellini-film nyomán színre kerülő Országúton és a töretlen népszerűségnek örvendő, habkönnyű zenés vígjáték, az Anconai szerelmesek. A közönségét Békés megye egészéből toborzó színház közkedvelt játszóhelyén kívül újabban a szentesi Tóth József Teátrumában is várja Thália híveit.

A Dél-Alföld színiéletének bemutatása nem lehet teljes a csillagtetős nyári játszóhelyek megemlézése nélkül. A Gyulai Várszínház évtizedek óta élen jár a drámai művek bemutatásában, különös tekintettel a huszadi századi magyar drámára és Shakespeare műveire, amelyeket fesztivál keretében szemléznek, de színes programkínálatuknak állandó eleme a jazzfesztivál is. Az idei program külön figyelmet szentelt Tamási Áronnak és Erdély kultúrájának. A Szarvasi Vízi Színpad az ország egyik legszebb nyári játszóhelye mesés Körös-parti elhelyezkedésével és hangulatos színházi előadásaiival, illetve koncertjeivel. A szabadtéri játszóhelyek sorába az utóbbi években Makó, Zsombó és Mórahalom is föliratkozott – utóbbi helyszínen meghatározó szempont a lovak közreműködése, legyen bár szó operetről, musicalről vagy daljátékról.

FOTÓ: KISS ZOLTÁN

Tamási Áron: Vitéz lélek – a Békéscsabai Jókai Színház előadása a Gyulai Várszínházban

A régió és egyben hazánk legjelentősebb nyári játszóhelye az 1931-ben alapított Szegedi Szabadtéri Játékok. A Juhász Gyulától megálmodott, Kosztolányitól és Pilinszkytól megörökített, Balázs Béla által a közép-európai nemzetek kulturális találkozóhelyeként elképzelt Dóm téri eseménysorozat karakterét az első művészeti vezető, Janovics Jenő színvonalas népszínházként határozta meg, amely széles rétegek számára kínálja a dráma-, az opera- és a daljátékirodalom kincseit. És noha az egyensúly a musical megjelenése óta az új zenés műfaj irányába mozdult el, az idei kínálat ígéretes módon visszahozta a székesegyház elé a népi ihletésű táncjátékot és a Verdi-operát: *Zsuráfszky Zoltán* Petőfi emlékének szentelt táncjátéka és Verdi *Traviatája* a Dóm téri fesztivál

Szabadság, szerelem! Petőfi, a vitéz táncjáték a Szegedi Szabadtéri Játékok színpadán

nemesebb hagyományait élesztette. Ugyanakkor a szegedi Játékok ebben az évben ráerősített platánlombos újszegedi játszóhelyének kiaknázására: olyan szélesvásznú produkciókat látott vendégül, mint az '56-os vonatkozó-sú Abba-musical, a Sakk, az Anconai szerelmesek vagy *Rost Andrea* jubileumi hangversenye.

M. Á.

Verdi operája, a Traviata a Szegedi Szabadtéri Játékok színpadán

Csongrád–csanádi múzeumok és kiállítóhelyek

Csongrád–Csanád megye évtizedek óta a kultúraszerető turisták célpontja – a legkisebb települések helytörténeti gyűjteményeitől a megyeszékhely kiállítási és kulturális tereiig minden korosztály megtalálhatja kedvelt helyeit. A hétezer éve lakott térség gazdag történeti múltja, a Tisza és a Maros mentén alkotó költők, írók, festők mind külön-külön is indokot jelentenek a látogatáshoz.

Öt kiállítóhellyel várja a *Móra Ferenc Múzeum* a Szegedre érkezőket. A közművelődési palota az elmúlt években újjult meg, a XXI. századi technológia segítségével ismerhetjük meg játékosan a Kincskereső kisködmön szerzőjének munkásságát, a vidék faunáját, régészeti és néprajzi örökségét. A múzeum tetején található kilátóból nemcsak a mai várost láthatjuk, hanem a kronoszkópjába nézve a nagy árvíz előtti régi Szegedet is. Az egykor hatalmas vár maradt része, ahonnan a környék elfogott betyárjainak velőtrázó sikolyai

A Móra Ferenc Múzeum Vármúzeumának az épülete

A szegedi Móra Ferenc Múzeum

A Reök-palota

hallatszódtak ki Ráday Gedeon biztossága idején, most kiállítóhely, Szeged múltjának e részét is bemutatva.

A hamarosan évezredes múltra visszatekintő Szeged-Csanádi Egyházmegye kincseit tekinthetjük meg a *Dóm Látogatóközpontban*. Különleges értéket képvisel a XV. században készített Szent Gellért-miseruha, a középkorból és az újkorból származó számtalan ötvösremek. Érdeemes előre tájékozódni a rendszeresen meghirdetett tematikus séták, toronylátogatások időpontjairól.

Elsősorban a modern képzőművészeti ágak kedvelőinek ajánljuk a *REÖK* tárlatait – a név egyszerre tiszteleg a Reök-palotát építtető család előtt, valamint jelenti a *Regionális Összművészeti Központ* rövidítését.

Kellemes program lehet az egész családnak a *Szent-Györgyi Albert Agóra* felkeresése, ahol a legkisebbek a Játékszigeten tudnak kapcsolódni, a nagyobbak és a felnőttek pedig tudományos kísérletekben vehetnek részt a Látványlaboratóriumban, vagy megtekinthetik a „jövő múltját”, azaz az informatikatörténeti kiállítást.

Évtizedek óta híres Hódmezővásárhely az *Őszi Tárlatról*, amelyen évről-évre a legkiválóbb festők mutatják be alkotásaikat, de máskor is érdemes belépni az *Alföld Galéria* épületébe.

A *Tornyai János Múzeum* egészen az újkőkori múltig kalauzol, míg az egyedülálló *Emlékpont* a kommunista diktatúra évtizedeire emlékeztet – őrizve egyben azok nevét, akik a Viharsarokban mertek szervezkedni a totális rendszerrel szemben.

Nemcsak fürdőjéről és hagymájáról híres Makó, habár Makovecz Imre első, a városban átadott épülete, a hangversenyek, színelőadások és más programok helyszínét biztosító *Hagymaház* pont az utóbbiról kapta a nevét. A *József Attila Múzeum* őrzi a település és Csanád megye múltjának emlékeit, de megtalálható gyűjteményükben a legendás Ford T-Modell, amelynek a helyi származású Galamb József volt a főkonstruktöre. Szentesen a *Kosztai József Múzeum* várja az egykori vármegyeszékhely világát megismerni kívánókat, a belépővel egyben megtekinthető az egyik legrégebbi épület, a Polgár Pál Ház és a Fridrich Fényírda is, míg a szomszédos Csongrádon, a *Tari László Múzeumban* örök álmát alusza az „avar Rómeó és Júlia”.

Feszty Árpád: A magyarok bejövetele – a körkép legismertebb részlete

Napsütéses időben a legjobb ötlet el látogatni a mórakalmi *Mini Hungary Parkba*, ahol egy óra alatt megismerkedhetünk a Kárpát-medence legjelentősebb épített értékeivel.

Egésznapos programot biztosít az *Ópusztaszeri Nemzeti Történelmi Emlékpark*. A Rotundában elhelyezett

hatalmas Feszty-körkép megtekintése, az évtizedek óta folyamatosan gazdagodó skanzen, az egykori szeri monostor romjainak és a többi gyűjteménynek a bejárása után garantáltan fáradtan térhetnek vissza szállásukra, otthonukba a látogatók.

TÓTH MARCELL

Alkotásaival követi a hagyományt, de új utakat is keres

1984-ben már a Népművészet Ifjú Mestere cím birtokosa volt a hímző *Illés Károlyné Botyánszky Anna*, aki számos más elismerés után 2019-ben a Magyar Köztársaság elnökének kitüntetését, a Magyar Arany Érdemkeresztet is kiérdemelte. Szűkebb hazájában a Békés Megye Népművészetéért és A Jövő Nemzedék Tanításáért díjjal ismerték el szakmai munkáját. Hímzései ugyan erősen kötődnek a népi kultúrához, őrzi az autentikus tárgyi hagyományokat, ugyanakkor képes úgy újítani, hogy munkái a mai kor igényeinek is megfeleljenek. Illés Károlyné felnőttek és fiatalok számára is továbbadta tudását, nagy felkészültségű pedagógusként számos szakkört, csoportot vezetett.

Felkészültségét és szakmai tudását mi sem jellemzi jobban, minthogy *Novák Katalin* köztársasági elnök augusztusi vatikáni látogatásán egy olyan hímzett papi stólat ajándékozott Ferenc pápának, melyet ő tervezett, s amely több hímző asszony közös munkája nyomán készült el. A motívumok a legismertebb kalocsai, békési szűcs, nógrádi palóc, matyó, sióagárdi és az úgynevezett

úri díszítés világát tükrözik. Az utolsó öltéseket egyébként Illés Károlyné útmutatása alapján a köztársasági elnök saját maga készítette.

CS. Á.

Kulturális terek Békésben

Gyulán már beérett a munka gyümölcse, a vár és az Almásy-kastély együttese viseli a koronát Békés megyében, ha megvizsgáljuk a térség kulturális tereit. Békéscsabán nagy terveket szőnek, a várhatóan 2023-ban elkészülő Munkácsy-negyed nagy reményekre jogosít.

A járvány előtti, utolsó évben már a száznolcvanezret ostromolta a Gyulai Vár és a vele szemben elhelyezkedő Almásy-kastély látogatóközpont hivatalos látogatószáma. Mindez azt jelenti, hogy nemcsak Békés megyei, hanem a vidéki Magyarországot tekintve is országosan kiemelkedő adatokról beszélhetünk. Ez az imponáló, egészen pontosan 178 256-os látogatószám a járvány miatt persze jelentősen lecsökkent, de ez nem helyi sajátosság, hanem az egész világon érezhető tendencia. A várat persze mindenki ismeri. Ha bárkit megkérdezzük, mi jut eszébe Gyuláról, a fürdő és a kolbász mellett – vagy inkább azok előtt – biztosan a középkori téglavárat említi. Az ideérkező vendégek számára az igazi meglepetés az Almásy-kastély, mely az egykori palánkvár fürdő felőli oldalán épült, az évszázadok alatt folyamatosan bővülve. A kommunista diktatúra idején iskola, majd csecsemőotthon működött itt, a freskókat lemázolták, és az épület a rendszerváltoztatás után

is leginkább elhagyatva, pusztulva állt. A változást a 2010-es évek hozták meg, amikor kormányzati segítséggel felújították a kastélyt. Múzeumi szempontból az igazi kihívást az jelentette, hogy az egykori berendezésből semmi sem maradt. Mint kiderült, ez a látogatóközpont előnyére vált, hiszen így olyan koncepciót alakítottak ki, mely ha nem is teljesen egyedi az országban, de az biztos, hogy kevés helyen található ilyen. Mint azt *Fábián Tamás* kommunikációs vezető elmondta, a kulcsszó az interaktivitás. A nagy érdeklődés annak köszönhető, hogy ahol egykor kanárik voltak, most is madaraktól hangos a terem, de ki lehet próbálni, milyen parfümöt használtak egykor a hölgyek, meg lehet teríteni egy étkezéshez, és ha virtuálisan is, de fel lehet

öltöni a grófi ruhákat. Az egyediség érhető tetten a tárlatvezetéseken is, ezek a kastélyban, de a várban sem a hagyományos mederben zajlanak. A várszínházi programoknak is helyet adó egykori erődítményben a sötétség beálltával gyertyafény mellett is elkalauzolják a vendégeket, rendszeresek a solymászbemutatók, nyaranta pedig hagyományörző harcosok közreműködésével idézik fel a török ostromot, majd az erősség visszavételét. Ha készülne egy térkép Békés megyéről, amely a jelentős kulturális tevékenységet mutatná be, Gyula mellett a békéscsabai Munkácsy-negyed kapna igen erős színezetet. Még úgy is, hogy az ambiciózus tervek megvalósítása jelenleg is zajlik a békési megyeszékhelyen. A festőfejedelem nevét viselő koncepció szerint ez lesz a Dél-Alföld első kulturális negyede, mely összefogja a belvárosi intézményeket. Ezek egyike a Munkácsy múzeum, mely a járvány előtt az átépítés ellenére is több mint harmincezer látogatót fogadott. *Bácsmegi Gábor* igazgató úgy vélekedett, az egymáshoz közel eső intézmények összefogása révén erősebbé vált az a programcsomag, amivel meg tudják szólítani a vendégeket, a fizikai környezethez pedig egyedülálló szellemi háttér társul a Csabagyöngye Kulturális Központtal, a megyei könyvtárral és a bábszínházzal.

CSISZÉR ÁRON

FOTÓK: DÉVÉNYI ENDRE

Pár évtized alatt feltámadt a népi kultúra Békésben

FOTÓK: SZABÓ ZOLTÁN

Pál Miklósné

Egészen a hetvenes évekig vezethető vissza az a folyamat, mely révén Békés megyében az eltűnni látszó népi hagyományok újra erőre kaptak – derült ki Pál Miklósné szavaiból, aki lényegében a kezdetektől aktív részese volt az eseményeknek, és ma is a megyei népművészeti egyesület vezetőjeként tevékenykedik. Leginkább Bánszky Pál, Borbély Jolán és Péterffy László nevéhez köthető, hogy ez a folyamat, talán

Sokáig élt az a tévhit, hogy a békési tájon a népi kultúra nem annyira erős. Napjainkra kiderült, hogy ez nem így van, mára már itt működik az ország legnagyobb létszámú népművészeti egyesülete, mely a helyi nemzetiiségek hagyományait feltámasztva újra élővé tette a népi kultúra jeles emlékeit.

az utolsó pillanatok egyikében, vagyis még éppen időben elindult.

– Az a tudás, ami a XVIII-XIX. századi, önellátó paraszti gazdaságokban működött, és öröklődött apáról fiúra és anyáról lányra, és amit ma népi kézművességgnek nevezünk, az a XX. század közepére érve egyre inkább elenyészett. A hetvenes évekig alig maradt belőle valami. A falvakban lehetett kézzel szőtt ruhákkal találkozni, a hímzés még létezett, de polgárosodott formában. Ekkor történt az, hogy az akkori politikai vezetés kicsit lazábbra vette a gyeplőt, és többet engedtek, így nyílt lehetőség arra, hogy az identitástudatunkat erősítve, önszerveződő módon visszanyúljunk a népdalokhoz, a népművészethez.

Elő kellett venni a ládafiából, le kellett porolni ezeket! – emlékezett Pál Miklósné.

Békésben két meghatározó szakma alakult ki. A fafaragók mellett első sorban a hímzők játszották a főszerepet, a nyolcvanas években nyolcvan-száz szakkör is alakult a megyében.

– Sokáig azt tartották, hogy Békés megyében nincs olyan rangja a népi kézművességgnek. Mára kiderült, hogy ez nem igaz, és ehhez csak a nemzetiiségek tárgykultúráját kellett előtérbe helyezni. Erre építve ma már itt működik az ország legnagyobb népművészeti egyesülete, négyszáznál is több tagunk van. Biztosítottak látszik az utánpótlás is, hiszen ma is folyamatos képzéseket kínálunk, így aki kedvet, elhivatottságot érez magában, megkapja a kellő szakmai támogatást – fogalmazott Pál Miklósné.

CS. Á.

Van jövője a takácskodásnak

Japánba is eljutottak Debreczeni János munkái, akihez az ország minden pontjáról járnak tanulni a jövő takácsmesterei. A mezőberényi szakember számára a legnagyobb örömet az jelenti, hogy ki tud teljesedni ebben a szakmában, és hogy tudását átadhatja a fiatalabbaknak.

FOTÓK: SZABÓ ZOLTÁN

A szlovákoknál a kék, a magyaroknál a piros szín dominál a dél-alföldi, rozsmaringos mintánál

Japánba is eljutottak a képzőművészet dél-alföldi gyökerei Debreczeni János munkái révén. A mezőberényi szakemberhez az ország minden pontjáról járnak tanulni a jövő takácsmesterei. A legnagyobb örömet az jelenti számára, hogy ki tud teljesedni ebben a szakmában, és hogy tudását átadhatja a fiatalabbaknak.

1966-ban kezdődő pályafutása során számos elismerést kapott, 1989-ben népi iparművész lett, 2009-ben elnyerte a Magyar Köztársaság Arany Érdemkeresztjét, 2012-ben pedig a Népművészet Mestere Díjban részesült.

– Sok emberrel ellentétben én nagyon szerencsés vagyok, mert a munkám

a hobbim is, és ki tudtam teljesedni ebben a szakmában, amit eredetileg takácsnak, utána vászonszövőnek, majd most újra takácsnak neveznek. Közgazdászként nem biztos, hogy ilyen sikereket értem volna el – tette hozzá egy halvány mosollyal, mert hogy a mezőberényi férfi nemcsak a takácsmesterséget tanulta ki, hanem mérlegképes könyvelői végzettsége is van, sőt Szolnokon közgazdász diplomát is szerzett.

A takácskodással már gyermekkorában kapcsolatba került, a háromnemzetiségű kisváros magyar, szlovák és német szöttek kultúráját fiatalon megismerte. Ez az értékes motívumkincs egész eddigi életét végigkísérte.

Bár azt mondta, a véletlennek is köszönhető, hogy felcseperedve szövő szakmunkásnak tanult, majd technikus képzésen vett részt, otthon, a családi örökségként rá maradt, 1823-ban készült szövőszéken gyakorolt, tökéletesítette munkáit. Ennek munkahelye is nagy hasznát látta, az új termékeket lényegében ő kísérletezte ki. Munkáit hamar zsűriztette, majd feleségével saját céget alapított. Ma már lányuk is kitanulta a mesterséget.

A térségben egyedül ők rendelkeznek fonalfestő műhellyel.

A háztartási és lakástextíliák mellett a viseletek készítéséhez kimondottan alkalmas pamut, gyapjú alapanyagú szötteseket is készítenek. Debreczeni János kutatja a bukovinai székely festékes szőnyegek mintakincsét, szőnyeget tervez és kivitelez. A hazai piac mellett jelentős kapcsolataik vannak több országgal, ezek közül kiemelkedik a japán export.

Bár ennek a szakmának is megvolt a mélypontja, tíz-tizenöt éve kevesebben művelték, mint ma, és kisebb érdeklődés övezte az elkészült termékeket, Debreczeni János ma már optimista ezzel kapcsolatban.

– Az utóbbi évtizedben egyre több embert érdekel a szövés. Az igaz, hogy nagy az eszközigénye, sokba kerül elkezdni, de az emberek általában olyan életszakaszban kerülnek ezzel kapcsolatba, amikor már meg tudnak venni egy félmillió szövőszéket, és nem a mindennapi kenyérre kell a pénz – mondta.

Egy ilyen mesterség persze nemcsak a szakmai sikerekről, az előbbre jutásról, a díjakról és a karrieréről szól.

– Számomra a legnagyobb boldogság az, hogy másoknak örömet tudok szerezni a munkáimmal. Külön boldogság, ha a tanítványaim sikereiről hallok, mert ez is bizonyítja, hogy ennek a szakmának van jövője – fogalmazott Debreczeni János.

cs.

Debreczeni János rendszeres látogatója a nagyobb vásároknak, a budapesti Mesterségek ünnepe mellett a gyulai Körös-völgyi Sokadalomban is bemutatja portékáit

Reneszánszát éli az amatőr művészet Békésben

Számos művészeti ág él és virul Békés megyében úgy, hogy képviselői igazi, a szó jó értelmében vett amatőrként működnek, és teszik teljessé a térség kulturális életét. A teljesség igénye nélkül érdemes kiemelni ezek közül a talán legnagyobb érdeklődés által övezett zenekarokat, kórusokat és a festészetet.

Él és virul az amatőr festészet Békésben. Nem túlzás kijelenteni mindezt, hiszen nincs a megyében olyan nagyobb település, ahol ne alkotna legalább néhány figyelemre méltó művész. Említhetjük Békéscsaba, Gyula, Békés és Orosháza mellett Szarvast vagy akár Battonyát és Kétegyházát is. Mellettük vagy gyakran köréjük szerveződve jöttek létre olyan egyesületek, szervezetek, melyek amolyan önképző körként is felfoghatók.

Az egyik gyulai alkotókör az erdélyi születésű, erős székely öntudattal bíró, de Trianon után az alföldi fürdővárosban letelepedő festőművész-hitoktató, József Dezső nevét viseli. A szervezet 2008-ban alakult Ócsai László orgonaépítő szervező munkája nyomán. A tagság azóta is aktív, sokat alkotnak, szakköröket, nyári táborokat tartanak, az elkészült munkákból pedig évente több kiállítást tartanak Gyula számos kiállítóhelyének valamelyikén. A szakmai fejlődést is szem előtt tartják, a környék ismert művészei gyakran tartanak nekik továbbképzést. Hasonló célokat tűzött ki maga elé a Gyulai Alkotók Baráti Köre, mely nemrég több mint ötven, különböző technikával készült festményt állított ki a város művelődési központjában.

A Gyulai Nyári Korzón szinte minden zenei műfaj megjelenik, itt éppen a Napfarkas „Hangfürdő dobbal, dallamdobbal” című előadását élvezte a közönség.

A hat alkotóból álló csoport nyolc éve működik, és ahogy *Keresztesi Franciska*, az egyik tag fogalmazott, közösségüket leginkább a színek és a szépség szeretete köti össze. Korábban különböző művészeti alkotótáborokban is részt vettek, többek között Zakynthoson, de az elmúlt években erre a járványügyi helyzet miatt nem volt lehetőségük. Ennek ellenére számos kiállításuk volt Magyarország több pontján, de többek között Kovásznán, Szabadkán is, és továbbiakat is terveznek.

A könnyűzene szempontjából a megye egyik központi helyének a Csabagyöngye Kulturális Központ stégje mondható az Élővíz-csatorna partján. A sokféle program lebonyolítására alkalmas szabadtéri színpad ideális fellépési lehetőséget teremt a megyében működő zenekarok számára is.

Gyulán a több helyszínes nyári korzó rengeteg helyi tehetséges művésznek kínál bemutatkozási lehetőséget. A koncerteket rendre több száz fős tömeg követi. A zenei kínálatban a jazztól kezdve a rockon keresztül a klasszikusokig szinte minden irányzat megjelenik.

Bármilyen stílusban, de csak élő hangszeres zenei produkciókkal és saját szerzeményekkel lehet nevezni a szarvasi *Dobbantó Zenei Tehetségkutató Fesztiválra*, melynek létezése önmagában igazolja azt, hogy nemcsak a hasonló országos produkciókra van igény. A dalokat a fellépőknek egy rövid minikonzerten kell bemutatniuk a szakmai zsűri előtt, a győztes zenekar pedig továbbjut az *Öröm a zene* országos tehetségkutatóra.

A megye több településén működik olyan amatőr kórus, mely nemcsak széles repertoárral rendelkezik, hanem fellépésein rendre több száz fős közönség előtt szerepel. A békéscsabai Bartók és a gyulai Erkel vegyeskar is – már amikor az aktuális járványügyi rendelkezések engedik – gyakori fellépőnek számít a megyében, külön élményszámba megy, amikor közösen színpadra állva, alkalmanként akár százan szólótnak meg egy-egy művet. cs. Á.

FOTÓK: DÉVÉNYI ENDRE

Az amatőr festészet fénykorát éli Békésben. Keresztesi Franciska a fürdővárosi művelődési központban látható a Gyulai Alkotók Baráti Körének kiállításán.

PETŐFI SÁNDOR

Szörnyű idő...

*Szörnyű idő, szörnyű idő!
S a szörnyűség mindegyre nő.
Talán az ég
Megesküvék,
Hogy a magyart kiirtja.
Minden tagunkból vérezünk,
Hogy is ne? villog ellenünk
A fél világnak kardja.*

*És ott elől a háború
Csak a kisebb baj; szomorúbb,
Mi hátul áll,
A döghalál.
Be kijutott a részed
Isten csapásiból, o hon,
Folyvást arat határidon
Két kézzel az enyészet.*

*Egy szálig elveszünk-e mi?
Vagy fog maradni valaki,
Leírni e
Vad fekete
Időket a világnak?
S ha lesz ember, ki megmarad,
El tudja e gyászdolgot
Beszélni, mint valának?*

*S ha elbeszéli úgy, amint
Megértük ezeket mi mind:
Akad-e majd,
Ki ennyi bajt
Higgyen, hogy ez történet?
És e beszédet nem veszi
Egy örült, rémülésteli,
Zavart ész meséjének?*

Mezőberény, 1849. július 6–17.